

Milyen országot akarunk?

*Az igazi tét: továbbfolytatjuk-e
a bukott neoliberális gazdaságpolitikát?*

Ezt a választási kampányt két tragikus esemény határozta meg: a 2002. évi választás és a 2004. decemberi népszavazás. A választás a nyugdíjasoknak és a közalkalmazottaknak juttatott pénzen múlt, a népszavazás pedig azon a félelmen, hogy talán többekkel, a határon túli szegényekkel kell osztoznunk ugyanazon a kevésen. Ez a két keserű tapasztalat ezt a választást is megrontotta. A pénz került a központba, és mellé némi vádaskodás, és még a pénzből sem a nagyobb fellendülés, a gyorsabb növekedés, a gazdasági kibontakozás reménye, hanem a legközvetlenebb jövő néhány kis filléréje. A kereset, a foglalkoztatás, a gazdasági felemelkedés vagy visszaesés mindig és mindenütt választásokat eldöntő erő, gazdasági visszaesés idején sohasem választottak újra amerikai elnököt vagy európai kormányfőt. Ilyenkor azonban a tét mégis az ország gazdasági jövője – a tizenkilencezer forintos alamizsna azonban örökös nemzeti szégyen marad, amely erre a szintre nyomta le legfontosabb politika vitáinkat.

A jelenlegi ellenzék még ebben a megrontott és lealacsonyított légkörben is felvette a kampány témái közé a vadkapitalizmus elutasítását, valamint a szociális piacgazdaság és a szolidaritás gondolatát. Ezek a szavak sokat jelentenek, a magyar gazdaságpolitikát a rendszerváltás óta meghatározó neoliberális gazdaságpolitika elutasítását és új út keresését. Ez a választás egyik igazi tétje, sokkal inkább, mint a tizenharmadik vagy tizennegyedik havi nyugdíj körüli vita, annál is inkább, mert voltaképpen ettől függ a tizenharmadik vagy a tizennegyedik havi nyugdíj lehetősége is. Azt, hogy miről is van itt szó, csak a kérdés világ-gazdasági, világpolitikai, sőt világtörténelmi távlati alapján érthetjük meg.

A második világháborút követő három évtized volt az emberiség egész történetének az a korszaka, amikor a leggyorsabban nőtt és a legszélesebb körre terjedt ki a közjólet. A nemzeti termelés növekedési üteme kétszer akkora volt, mint az első világháború előtti boldog békeidők legszebb éveiben. A fejlett országokban megszűnt a munkanélküliség, a fejlődők megkapták a függetlenséget és a közszabadság ígérését, és felcsillant szemük előtt a minden népre kiterjedő általános felemelkedés reális reménye. Mi is, keresztül lesve a vasfüggöny résein, azt reméltük, hogy majd csatlakozhatunk a szabadság és a jólét világához.

Ennek a kornak a két olajválság és ennek következményei vetettek véget. Az olajár-emelkedés általános inflációra vezetett, és ez nem volt kezelhető az addig alkalmazott közgazdasági eszközökkel. A válság napvilágra hozott addig rejtett valóságos problémákat is, amelyek megoldása ugyancsak új szemléletet igényelt. Az új utak keresése folytán a nyolcvanas évek elején elkezdődött a neoliberális elvek uralmának negyedszázadnyi korszaka. A teljes foglalkoztatás és a gazdasági növekedés eszméje helyébe az infláció elleni harc és a pénzügyi stabilizáció gondolata lépett, az országokon belüli és országok közti szolidaritás eszméje helyébe pedig az az elv, hogy a korlátlan önzésre felépülő gazdaság teremti meg mindenki számára a legjobb helyzetet. Ennek a szemléletnek a diadalútját a Szovjetunió összeomlása is elősegítette. A történelmi véletlen úgy hozta, hogy az a nemzetközi konferencia, amely megfogalmazta az un. washingtoni konszenzust, ezeknek az elveknek a fejlődő országokra való alkalmazását, éppen azokban a napokban ülésezett, amikor lerombolták a berlini falat. Készen állt tehát az az elméleti konstrukció, amelyet világszerte és itt is alkalmaztak.

Ma már látjuk, hogy az állam gazdasági szerepének visszaszorítására és a piacok mindenhatóságára, a szolidaritás gondolatának elutasítására és a korlátlan önzésre felépülő neoliberális gazdaságpolitika katasztrofális következményekre vezet. Elviselhetetlen mértékűre nőttek a társadalmakon belüli és az országok közti jövedelemkülönbségek. Az Egyesült Államokban a vezető menedzserek javadalmazása az 1980-as évek elején 42-szerese, az 1990-es évek elején 85-szöröse, a 2000-es évek viszont már több mint 500-szorosa volt az átlagbérnél. A leggazdagabb ország egy főre jutó nemzeti jövedelme ötvenszerese lett a legszegényebbnek. A világ leggazdagabb emberének, Bill Gatesnek egyévi jövedelme több, mint az 50 milliós Etiópia egyévi nemzeti jövedelme. Oroszországban az abszolút szegénységben, napi négydolláros jövedelem alatt élők száma az 1989. évi kétmillióról 60 millióra nőtt az ezredfordulóig.

Az igazságtalanság mellé a bizonytalanság társul. 1982-ben robbant ki a mexikói, az első nagyobb valutaválság, és ezt válságok hosszú sora, az azóta eltelt időben mintegy száz további pénzügyi válság követte. 1997-ben kezdődött a gyors gazdasági fejlődés mintaállamainak, a délkelet-ázsiai országoknak a pénzügyi válsága, amely átterjedt Oroszországra és más országokra. Ezt Argentína, a latin-amerikai mintaállam ismételt válsága követte. A nemzetközi bizonytalansághoz egzisztenciális bizonytalanság kapcsolódik. Az Európai Unió magja, eredeti hat állama egy évtized óta nem talál megoldást az állandósult magas munkanélküliségre. A megnövekedett anyagi igények, ezek elérhetetlensége és a fokozódó létbizonytalanság demográfiai válságra vezetett. Köztudott a népesség ma már elkerülhetetlen csökkenése Nyugat-Európában ennek összes gazdasági, politikai és társadalmi, sőt történelmi következményével együtt. Kevésbé köztudott, hogy a volt vasfüggönytől keletre a helyzet még ennél is rosszabb, és a születések számaránya több országban még a magyarországinál is kisebb.

Ezek nem világvége-jóslatok, hanem érvek a gazdaság- és az azzal elválaszthatatlanul összefüggő társadalompolitika alapelveinek újragondolása mellett. Ennek az újragondolásnak számos eredménye közül most csak hármat emelünk ki:

- bizonyítható, hogy a magukra hagyott piacok csak a valóságidegen feltevések elvont világában vezetnek optimális megoldásra, a valóságban soha;
- bizonyítható, hogy sohasem volt gazdasági és társadalmi felemelkedés állami szerepvállalás nélkül, ennek legjobb példája éppen az amerikai államalapítás;
- bizonyítható, hogy sohasem volt felemelkedés a történelmi hagyományokon alapuló társadalmi konszenzus nélkül.

A neoliberálisok minden velük szembeni ellenvéleményt mindig úgy utasítanak el, mint nevetséges és tudománytalan populizmust. Ma már világos, hogy mi képviseljük a korszerű közgazdaság- és társadalomtudomány tanításait, és ők a múltat. Gazdaság- és társadalompolitikánkat csak ezekre a tudományosan igazolt tételekre építhetjük föl. Ezekből egyenesen következnek teendőink:

- ki kell alakítanunk azt a jövőképet, amelynek formálnia kell gazdaság- és társadalompolitikai döntéseinket, mert jövőkép nélkül nincs politika;
- ennek a jövőképnek nemzeti hagyományainkon és a társadalom egyetértésén kell alapulnia, mert konszenzus nélkül nincs sikeres politika;
- ki kell alakítanunk a piac, az állam és a más közületek szereposztását és megfelelő arányát, mert bármelyikük beteges túlsúlya esetén nincs felemelkedés;
- szilárd és jól működő intézményi és jogrendszer kell létrehozunk, mert hatékonyan működő intézményi és jogrendszer nélkül nincs működőképes gazdaság;
- csökkentenünk kell a jövedelmi egyenlőtlenséget, mert bizonyított tény, hogy az igazságosabb jövedelemelosztás a gyorsabb növekedés előfeltétele;
- biztosítanunk kell az esélyegyenlőséget, mert bizonyított tény az is, hogy a kevesek kiváltságos helyzete a fejlődés legnagyobb akadálya;
- közületi feladatnak kell tekintenünk a közegészségügy, a közoktatás, a kultúra és a tudomány fejlesztését, mert bizonyított, hogy *enélkül nincs felemelkedés.*

Mind a hét itt felsorolt tétel a legélesebb ellentétben áll a bukott neoliberális politika alapelveivel, de *a legteljesebb összhangban van nemcsak a tudomány tanításaival, hanem a társadalom túlnyomó többségének akaratával.* Ennek a választásnak az a tétje, hogy véget tudunk-e vetni a megbukott neoliberális politika uralmának, és korszerű gazdaság- és társadalompolitikát tudunk-e kialakítani.

*Dr. Szokolczai György
A Magyar Nemzet 2006. március 13-i számából*